

УДК 930(092)Асклепій(73)«18»

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-4-2>

Олена СЕМЕНЕНКО,
orcid.org/0000-0003-2976-682X
аспірантка кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(Харків, Україна) *elena.sk@outlook.com*

ЗМІНА ПАРАДИГМИ В ДОСЛІДЖЕННІ КУЛЬТУ АСКЛЕПІЯ В ІСТОРІОГРАФІЇ США ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ ХІХ СТ.

Стаття присвячена дослідженню зміни парадигми у вивченні культу Асклепія в історіографії США останньої чверті ХІХ ст. та ставить за мету проаналізувати ці зміни та їх вплив на подальшу розробку даного питання. Культ Асклепія, бога зцілення був одним із найпопулярніших і найвизначніших культів в античній релігії. Він пережив майже всі інші давньогрецькі культури, проіснувавши з кінця VI ст. до н. е. до V ст. н. е. Одним з найбільш значущих періодів в історії вивчення культу Асклепія стала остання чверть ХІХ ст., оскільки саме в той час завдяки археологічним розкопкам, які проводилися на місцях розташування храмів бога-цілителя, дослідники отримали доступ до свіжого, ще не використаного масиву матеріальних джерел. Значний внесок у дослідження культу Асклепія у даний період внесли американські філологи-класики та історики античності. Поява у 1879 р. Американського археологічного інституту та у 1881 р. Американської школи класичних досліджень в Афінах відчутно підштовхнули розвиток антикознавства в США, а в його контексті й дослідження культу Асклепія. Дана проблематика набула неабиякої популярності серед науковців багатьох країн завдяки появі нових джерел, знайдених під час розкопок храмів Асклепія в Афінах та Епідаврї. Публікації американських дослідників того часу можна умовно поділити на вузькоспеціалізовані, присвячені дослідженню речових, епіграфічних, нумізматичних та іконографічних джерел та узагальнюючі, присвячені актуальним на той час дискусійним питанням. Серед представників останньої групи потрібно виділити О. Ч. Мерріама, Л. Дайєра та Е. Волтон, які запропонували нові гіпотези стосовно сутності бога Асклепія; походження його культу; засобів лікування, які застосовувалися в асклепіонах; відносин між релігійною та світською медициною та впливу, який здійснив культ Асклепія на християнство.

Ключові слова: Асклепій, історіографія, США, антична медицина.

Olena SEMENENKO,
orcid.org/0000-0003-2976-682X
Postgraduate student at the Department of History of the Ancient World and the Middle Ages
V.N. Karazin Kharkiv National University
(Kharkiv, Ukraine) *elena.sk@outlook.com*

A PARADIGM SHIFT IN THE STUDY OF THE ASKLEPIOS CULT IN THE HISTORIOGRAPHY OF THE UNITED STATES IN THE LAST QUARTER OF THE XIX CENTURY

In the US history of the final quarter of the nineteenth century, there was a paradigm shift in the study of the cult of Asklepios. The given article examines this paradigm shift and its effects on the continued development of this problem. The cult of Asklepios, the god of healing, was one of the most popular and prominent cults in ancient religion. It outlived almost all other ancient Greek cults, having existed from the end of the sixth century BC to the fifth century AD. One of the most significant periods in the history of the study of the cult of Asklepios was the last quarter of the nineteenth century, since it was at that time that, thanks to archaeological excavations conducted at the sites of the temples of the healing god, researchers gained access to a fresh, untapped array of material sources. American classical philologists and historians of antiquity made a significant contribution to the study of the cult of Asklepios in this period. The emergence of the American Archaeological Institute in 1879 and the American School of Classical Studies in Athens in 1881 significantly spurred the development of antiquities in the United States, and in its context, the study of the cult of Asklepios. This issue gained great popularity among scholars in many countries due to the emergence of new sources found during the excavations of the temples of Asklepios in Athens and Epidaurus. The publications of American researchers of that time can be divided into highly specialized ones, devoted to the study of material, epigraphic, numismatic, and iconographic sources, and generalized ones, devoted to the controversial issues of the time. Among the representatives of the latter group are Au. Ch. Merriam, L. Dyer, and E. Walton, who proposed new hypotheses regarding the essence of the god Asclepius; the origin of his cult; the healing methods applied in the asclepieia; the relationship between temple and secular medicine; and the influence of the cult of Asclepius on Christianity.

Key words: Asklepios, historiography, the USA, ancient medicine.

Постановка проблеми. Одним із найпопулярніших і найвизначніших культів в античній релігії був культ Асклепія, бога зцілення. Він пережив майже всі інші давньогрецькі культи, проіснувавши з кінця VI ст. до н. е. до V ст. н. е. Відтоді, як релігія Асклепія стала предметом наукових досліджень, минуло близько 150 років. Через її призму вивчають структуру античної цивілізації, особливості розвитку різних частин стародавнього світу, релігію та медицину Стародавньої Греції та Риму. Проте, наукові здобутки дослідників з різних країн і сьогодні розпорошені. З вищезазначеного виходить необхідність дослідити, систематизувати та узагальнити історіографію вшанування Асклепія, а також звернути увагу на ті аспекти цієї теми, які не отримали належного висвітлення. Одним з найбільш значущих періодів в історії вивчення культу Асклепія була остання чверть XIX ст., оскільки саме в цей час завдяки археологічним розкопкам, які проводилися на місцях розташування храмів бога-цілителя, дослідники отримали доступ до свіжого, ще не використаного масиву матеріальних джерел. Великий внесок у вивчення культу здоровеносного божества внесли історики та філологи-класики Американського археологічного інституту та Американської школи класичних досліджень в Афінах.

Аналіз досліджень. Під час пошуку доступних інформаційних ресурсів не було виявлено публікацій безпосередньо присвячених історіографії культу Асклепія. Утім, відомості про стан дослідження культу бога-лікаря в американській історичній науці останньої чверті XIX ст. містяться у непрямих джерелах. Серед останніх найбільшу цінність мають річні звіти керівного комітету Американської школи класичних досліджень в Афінах, у яких відображені загальний стан антикознавства в США того часу; обставини, за яких створювалася школа; звіти про результати археологічних розкопок; теми дисертацій та публікацій співробітників та студентів школи (First, Second and Third Annual Reports of the Managing Committee of the ASCSA, 1886; Fourth Annual Report of the Managing Committee of the ASCSA, 1885; Eighth Annual Report of the Managing Committee of the ASCSA, 1889; Fourteenth Annual Report of the Managing Committee of the ASCSA, 1895).

Не менш важливою групою джерел є рецензії провідних американських антикознавців останньої чверті XIX ст. В. В. Фоулера (Fowler, 1891), Дж. І. Харрісона (Harrison, 1890) на праці їхніх колег.

Певну інформацію дають некрологи відомих тогочасних дослідників культу Асклепія у США

О. Ч. Мерріама (Guedeman, 1895), Е. Волтон (Dow, Friend, S. B. L., 1954), у яких підсумовані наукові здобутки останніх.

Отже, можна зазначити, що джерельна база дослідження є репрезентативною і дозволяє досягти поставленої мети.

Мета статті. Проаналізувати зміни в дослідженні культу Асклепія в історіографії США останньої чверті XIX ст. та їх вплив на подальшу розробку даного питання.

Виклад основного матеріалу. Попри те, що перший факультет класичних досліджень з'явився у США ще з часів заснування Гарвардського університету у 1635 р., а на кінець XIX ст. такі факультети існували майже в усіх американських вишах, університетська спільнота була розрізною. Поки спеціалісти з античності країн Європи ініціювали експедиції для дослідження давньогрецьких пам'яток та засновували школи антикознавства в Афінах та Римі, їх американські колеги залишалися на периферії вивчення античної історії (Caton, 1900: 7).

Ситуація почала змінюватися з 1879 р., коли професор мистецтв Гарвардського університету Ч. Е. Нортон виступив з ідеєю заснування товариства для сприяння розвитку мистецтв та археологічних досліджень. Його ідею було втілено у створенні Американського археологічного інституту, за ініціативи якого у 1881 р. було засновано Американську школу класичної літератури, мистецтва і старожитностей в Афінах, на зразок відомих французької та німецької шкіл, які вже існували на той час у столиці Грецького королівства. У 1895 р. аналогічну школу було створено у Римі (First, Second and Third Annual Reports of the Managing Committee of the ASCSA, 1886: 4).

До програми підтримки школи в Афінах долучилися п'ятнадцять американських вишів (Амхерстський коледж, Браунський університет, Коледж міста Нью-Йорка, Коледж Нью-Джерсі, Колумбійський коледж, Корнельський університет, Дартмутський коледж, Гарвардський університет, Університет Джона Гопкінса, Трінті-коледж, Мічиганський університет, Весліанський університет, Велслі-коледж, Вільямс-коледж, Єльський університет (First, Second and Third Annual Reports of the Managing Committee of the ASCSA, 1886: 8).

2 жовтня 1884 року школа була урочисто відкрита першим директором, професором давньогрецької та латинської мов В. В. Гудвіном в Афінах (First, Second and Third Annual Reports of the Managing Committee of the ASCSA, 1886: 13). Ця подія мала велике значення для розвитку класич-

них досліджень у галузях, які до цього часу мало культивувалися в США (First, Second and Third Annual Reports of the Managing Committee of the ASCSA, 1886: 27). На початку свого існування школа не ставила за мету швидке досягнення значних успіхів в археологічних дослідженнях, які би поставили їх на один рівень з німецькою та французькою школами. Засновники наголошували, що американська школа повинна на перших порах не стільки прагнути до видатних досягнень, скільки намагатися викликати в американських коледжах інтерес до класичної археології взагалі (First, Second and Third Annual Reports of the Managing Committee of the ASCSA, 1886: 29).

На момент заснування Американської школи класичних досліджень в Афінах проблематика, пов'язана з вивченням культу Асклепія набувала все більшої популярності в європейській історичній спільноті. Цьому сприяли археологічні розкопки, які провела у 1876 та 1877 рр. експедиція Афіньського археологічного товариства під керівництвом генерального ефора П. Каввадіаса на місці розташування храму Асклепія в Афінах. Під час розкопок було виявлено низку епіграфічних написів, які потребували перекладу та подальшого детального вивчення. У 1881 р. Афіньське археологічне товариство розпочало розкопки храму Асклепія в Епідаврї. Під час останніх було виявлено точне місце розташування асклепіону та функції будівель, розташованих на його території, а також епіграфічні джерела та скульптури (Caton, 1900: 23).

Співробітники та студенти американської школи швидко долучилися до вивчення культу бога-лікаря. У четвертому річному звіті керівного комітету школи за 1882 р. повідомляється, що студент Т. Г. Екфельдт зі Весліанського університету представить дисертацію, присвячену храму Асклепія в Епідаврї. Нажаль, сама праця відсутня у вільному доступі (Fourth Annual Report of the Managing Committee of the ASCSA, 1885: 14).

Дослідження подальших років, присвячені культу Асклепія можна умовно поділити на дві групи: публікації нових археологічних знахідок та узагальнюючі праці, що мали за мету вирішення дискусійних питань, пов'язаних з історією культу.

До першої групи належать нотатки про Епідаврський архітектурний напис Дж. Рольфа; (Eighth Annual Report of the Managing Committee of the ASCSA, 1889: 38) праці Т. Девідсона (Davidson, 1880: 8) та Л. Маріані (Mariani, 1897), присвячені античній скульптурі, у тому числі знахідкам з асклепіону в Афінах; спроби датування епіграфічних написів В. Г. Бейтса (Bates, 1907: 308) роз-

робка нового методу датування афіньських архонтів за допомогою хронології служби жерців Асклепія В. С. Фергюсона (Ferguson, 1906: 131); фундаментальне дослідження Дж. І. Харрісон (Harrison, 1890), яке охоплює матеріальні релігійні пам'ятки Афінь; доробок Т. Нугента, присвячений медичним медалям, у якому також були розглянуті монети зі зображенням Асклепія (Nugent, 1887).

Найбільш значними узагальнюючими працями з дослідження культу Асклепія стали наукові надбання провідних американських істориків, викладачів та студентів Американської школи класичних досліджень в Афінах. Серед них варто згадати першого американського професора античної археології та епіграфіки в Колумбійському університеті, директора Американської школи класичних досліджень в Афінах у 1887/88 рр., президента Нью-Йоркського товариства Археологічного інституту. (Fourteenth Annual Report of the Managing Committee of the ASCSA, 1895: 25) О. К. Мерріама (1843–1895) (Guedeman, 1895: 189).

Найбільш значною працею О. К. Мерріама з проблематики, що вивчається була стаття за підсумками його виступу в Нью-Йоркській академії медицини, присвячена епіграфічним знахідкам в Епідаврському асклепіоні. Дослідник зазначав, що хоча на той час було опубліковано багато праць з культу Асклепія в журналах з історії медицини, але за браком джерел, дослідники, здебільшого, залучали уяву, намагаючись виткати з розрізнених повідомлень зв'язне ціле, тому приходили до полярно різних висновків і результатів. О. К. Мерріам у своїй статті наголошував на важливості залучення матеріальних джерел, порівнюючи їх з інформаційною копальнею, що лежала майже занедбаною протягом століть, і лише тепер почала давати багаті результати. Завзяття, з яким проводилися розкопки протягом останнього двадцятиліття XIX ст., призвело до накопичення знань у незліченних галузях, і медицина в її історичному аспекті не залишилася осторонь. Науковець зауважував, що, хоча в Греції більшу частину розкопок проводило Афіньське археологічне товариство, і саме їхній праці американці завдячували плідними результатами своїх досліджень, все ж антикознавцям США вдалося вивести вивчення стародавньої історії в своїй країні на новий рівень (Merriam, 1885: 356).

О. К. Мерріам зазначав, що дослідження нових знахідок дозволило науковцям простежити розвиток культу бога-лікаря від одного невеликого храму з найдавнішими написами IV ст. до н. е. до найпізніших – III ст. н. е. і дійти висновку, що цей культ став одним з найпопулярніших у Греції і

утримував свої позиції до найпізніших часів (Merriam, 1885: 359).

О. К. Мерріам виділив декілька проблемних питань у дослідженні культу Асклепія, що були на часі в останній чверті XIX ст. Зокрема, він наголосив, що важливо було усвідомлювати, що асклепіони були не лікарнями, куди хворий приходив, щоб віддати себе під опіку лікарів, а храмами, в яких людська майстерність вважалася безсилою, і прохач з вірою звертався до божества, яке, як йому здавалося, мало силу і волю створити диво, якщо йому вдасться завоювати божу прихильність. (Merriam, 1885: 360) О. К. Мерріам не заперечував використання в асклепіонах й інших терапевтичних засобів, окрім роботи з уявою, але на той час археологічні розкопки не дали жодних матеріалів у захист даної ідеї, окрім знайдених подекуди скребків для купання, які траплялися серед підношень Асклепію. (Merriam, 1885: 364)

Також О. Ч. Мерріам виступив з критикою гіпотези французького історика Ч. В. Даремберга, що всі Асклепіади були світськими лікарями і не мали жодного зв'язку з асклепіонами. Науковець відстоював гіпотезу, що родина Гіппократа була тісно пов'язана з Коським храмом Асклепія (Merriam, 1885: 363).

Таким чином, внесок О. Ч. Мерріама в дослідження культу Асклепія полягає в залученні нових археологічних джерел, які дали йому змогу висунути ідею про мирне співіснування храмової та світської медицини в античності.

У 1891 р. вийшла монографія відомого філолога-класика, викладача давньогрецької мови в Інституті Лоуелла, студента Американської школи класичних досліджень в Афінах у 1887 – 88 рр. Луїса Дайера (1851 – 1908), присвячена дослідженню давньогрецької релігії. У третьому розділі своєї праці автор зосередив свою увагу на культурі Асклепія, аргументуючи свій інтерес успішними результатами археологічних розкопок в Афінах та Епідаврї, які дозволили йому сказати нове слово у вирішенні нагальних дискусійних питань з даної проблематики (Fowler, 1891: 470).

У своєму дослідженні Л. Дайер ставив за мету довести, що християнство було спадкоємцем не лише іудаїзму, а й релігії давніх греків. Науковець зазначав, що його попередникам не вдалося знайти відповіді на питання, які стосувалися визначення ролі Аполлона в культурі Асклепія; сутності самого Асклепія, якого автор помилково вважав хтонічним божеством на кшталт Діоніса та Деметри та ступеню впливу, який здійснила релігія Асклепія на християнство (Dyer, 1891: 15).

Л. Дайер відстоював фракійську версію походження Асклепія, якого автор вважав племінним богом напівміфічних народів флегіїв і лаптівів. Він стверджував, що слідом за північними племенами цей бог прибув суходолом до Епідавру, а потім був перевезений морем на східний острів Кос. Після його прибуття з півночі культ Асклепія зростав разом зі зростанням Греції і досяг своєї найбільшої могутності, коли Греція і Рим об'єдналися в одне ціле (Dyer, 1891: 221). Л. Дайер відмічав, що віра в напівлюдську природу Асклепія та його смертність, яку йому приписували у гомерівських поемах, зберігалася протягом усієї античності. Навіть греки елліністичного періоду не відмовилися у поклонінні цьому богу від думки про те, що він був лише героєм чи напівбогом (Dyer, 1891: 239). Л. Дайер підкреслював, що Асклепія шанувували і зверталися до нього не під ім'ям бога, а найчастіше під більш звичним для християнського вуха ім'ям Сина Божого (Dyer, 1891: 240). В очах давніх греків молитва до Асклепія була також молитвою до Аполлона, а бог зцілення сприймався ними як співчутливий і милосердний посередник між людьми і Всемогутнім. Впродовж усієї своєї праці Л. Дайер непохитно відстоював свою головну тезу про те, що грецька релігія була автентичною, а її боги – співчутливими (Fowler, 1891: 473).

Л. Дайер з ентузіазмом ставився до діяльності О. Ч. Мерріама і визнавав працю останнього про культ Асклепія найбільш вичерпною в цій галузі. Він повністю погоджувався з О. Ч. Мерріамом щодо відсутності конфлікту між світською та релігійною медициною в Стародавній Греції. У своєму розділі про Асклепія, Л. Дайер намагався продемонструвати, що релігія та медична наука працювали в тандемі (Fowler, 1891: 473).

Праця Л. Дайера отримала визнання у науковій спільноті того часу. Проблема стосунків пересічного грецького громадянина з богами, та впливу релігії на повсякденне життя давніх греків була складною для дослідників через брак джерел. (Fowler, 1891: 470) Записи про шанування Асклепія в епіграфічних написах були нечисленні і фрагментарні, навіть з урахуванням нових джерел, відкритих археологами. Отже, дослідники мали цінні фрагменти, але нічого цілісного. У цьому контексті праця Л. Дайера була високо оцінена як така, що мала науковий характер, оскільки автор не лише мав експертні знання грецької літератури, але й умів її правильно опрацювати. Як колишній студент Американської школи в Афінах, Л. Дайер був просякнутий перевагами, які такі заклади пропонували науковцям, зокрема, мож-

ливисто співпрацювати з колегами різних національностей і почуватися як вдома в країні, історію чи культуру якої вони вивчають. І хоча сучасники критикували мислення Л. Дайера за надмірну поетичність, його внесок у дослідження античної релігії є беззаперечним (Fowler, 1891: 471).

У 1894 р. дисертацію, присвячену культу Асклепія в греко-римському світі написала американський історик античності, археолог, викладач античного мистецтва Коледжу Веллслі, студентка Американської школи класичних досліджень в Афінах у 1895 – 96 рр. Мері Еліс Волтон (1865 – 1954) (Dow, Friend, S. B. L., 1954: 12).

Її дослідження стало першим комплексним вивченням культу Асклепія. У вступі до дисертації Е. Волтон підкреслювала, що хоча окремі аспекти культу бога-лікаря досліджувалися німецькими, французькими, та британськими науковцями, жоден з них не намагався дати загальний опис культу в цілому. Е. Волтон проаналізувала всі доступні на той час літературні, епіграфічні та нумізматичні матеріали, в яких йшлося про культ Асклепія. Вона створила ретельний покажчик усіх згадок про його існування в класичній літературі та епіграфіці, який послужив основою для подальших досліджень на цю тему. Хоча праця авторки була розкритикована сучасниками за зайву описовість та брак оригінальності, створення списку храмів і святилищ Асклепія в Греції та інших країнах з посиланнями на літературні, епіграфічні та нумізматичні джерела є одним з найбільших досягнень Е. Волтон. На додаток, її монографія була єдиною публікацією за ціле століття, яка містила перелік святилищ Асклепія у Західній Європі, який і досі залишається корисним джерелом знань про культ здоровеносного божества (Harrison, 1895: 138).

Висновки. Одним із найпопулярніших і найвизначніших культів в античній релігії був культ Асклепія, бога зцілення. Він пережив майже всі

інші давньогрецькі культу, проіснувавши з кінця VI ст. до н. е. до V ст. н. е. Одним з найбільш значущих періодів в історії вивчення культу Асклепія є остання чверть XIX ст., оскільки саме в цей час завдяки археологічним розкопкам, які проводилися на місцях розташування храмів бога-цілителя, дослідники отримали доступ до свіжого, ще не використаного масиву матеріальних джерел.

Значний внесок у дослідження культу Асклепія у даний період внесли американські філологі-класики та історики античності. Поява у 1879 р. Американського археологічного інституту та у 1881 р. Американської школи класичних досліджень в Афінах відчутно підштовхнули розвиток антикознавства в США, а в його контексті й дослідження культу Асклепія. Дана проблематика набула неабиякої популярності серед науковців багатьох країн завдяки появі нових джерел, знайдених під час розкопок храмів Асклепія в Афінах та Епідаврї.

Публікації американських дослідників того часу можна умовно поділити на вузькоспеціалізовані, присвячені дослідженню речових, епіграфічних, нумізматичних та іконографічних джерел та узагальнюючі, присвячені актуальним на той час дискусійним питанням.

Серед представників останньої групи потрібно виділити О. Ч. Мерріама, який залучив до вивчення культу Асклепія нові археологічні джерела, що дали йому змогу висунути ідею про мирне співіснування храмової та світської медицини в античності; Л. Дайера, який відстоював гіпотезу про автентичність давньогрецької релігії та милосердя її богів; Е. Волтон, монографія якої стала єдиною публікацією за ціле століття, яка містила перелік святилищ Асклепія у Західній Європі.

Наступні дослідження мають спрямовуватись на встановлення впливу культу Асклепія на розвиток сучасної медицини, релігії, історії та інших аспектів людського життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bates W. N. New Inscriptions from the Asclepieum at Athens. *American Journal of Archeology*. 1907. Vol. 11. № 11. № 3. P. 307–314.
2. Caton. R. The Temples and Ritual of Asklepios at Epidauros and Athens. London: Cambridge University Press Warehouse, 1900. 49 p.
3. Davidson Th. Private Collections of Ancient Sculpture in Rome. *The American Art Review*. 1880. Vol. 2. № 1. P. 7–12.
4. Dow. S., Friend A. M., S. B. L. Necrology. *American Journal of Archeology*. 1954. Vol. 58. № 2. P. 153–154.
5. Dyer L. Studies of the Gods in Greece at certain Sanctuaries recently excavated. New York, 1891. 457 p.
6. Eighth Annual Report of the Managing Committee of the American School of Classical Studies at Athens. 1888/89. Archeological Institute of America. Cambridge: John Wilson and son. University Press, 1889. 53 p.
7. Ferguson W. S. The Priests of Asklepios. A New Method of Dating Athenian Archons. *Classical Philology*. 1906. Vol. 1. № 5. P. 131–173.
8. First, Second and Third Annual Reports of the Managing Committee of the American School of Classical Studies at Athens. 1881–1884. Archeological Institute of America. Cambridge: John Wilson and son. University Press, 1886. 30 p.

9. Fourteenth Annual Report of the Managing Committee of the American School of Classical Studies at Athens. 1894/95. Archeological Institute of America. Cambridge: John Wilson and son. University Press, 1895. 90 p.
10. Fourth Annual Report of the Managing Committee of the American School of Classical Studies at Athens. 1884/85. Archeological Institute of America. Cambridge: John Wilson and son. University Press, 1885. 30 p.
11. Fowler W. W. Dyer's Studies of the Gods in Greece. *The Classical Review*. 1891. Vol. 5. № 10. P. 470–473. Review of the book: Dyer L. Studies of the Gods in Greece at certain Sanctuaries recently excavated. New York, 1891. 457 p.
12. Guedeman A. Augustus Chapman Merriam. *The Classical Review*. 1895. Vol. 9. № 3. P. 189–191.
13. Harrison J. E. Mythology & Monuments of Ancient Athens. New York: Macmillan and Co., 1890. 635 p.
14. Harrison. J. E. A. Walton on the Cult of Asklepios. *The Classical Review*. 1895. Vol. 9. № 2. P. 138. Review of the book: Walton A. The Cult of Asklepios. New York: Gynn & Company, 1894. 136 p.
15. Mariani L. Cretan Expedition VII. Statue of an Aselepiad from Gortyna. *American Journal of Archeology*. 1897. Vol. 1. № 3. P. 279–285.
16. Merriam Au. Ch. Aesculapia as Revealed by Inscriptions. *Gaillard's Medical Journal*. 1885. Vol. XL. № 3. P. 356–375.
17. Nugent T., Storer H. R. Medical Medals. *American Journal of Numismatics, and Bulletin of the American Numismatic and Archaeological Society*. 1887. Vol. 22. № 2. P. 39–40.
18. Walton A. The Cult of Asklepios. New York: Gynn & Company, 1894. 136 p.

REFERENCES

1. Bates W. N. New Inscriptions from the Asclepieum at Athens. *American Journal of Archeology*. 1907. Vol. 11. № 11. № 3. P. 307–314.
2. Caton. R. The Temples and Ritual of Asklepios at Epidauros and Athens. London: Cambridge University Press Warehouse, 1900. 49 p.
3. Davidson Th. Private Collections of Ancient Sculpture in Rome. *The American Art Review*. 1880. Vol. 2. № 1. P. 7–12.
4. Dow. S., Friend A. M., S. B. L. Necrology. *American Journal of Archeology*. 1954. Vol. 58. № 2. P. 153–154.
5. Dyer L. Studies of the Gods in Greece at certain Sanctuaries recently excavated. New York, 1891. 457 p.
6. Eighth Annual Report of the Managing Committee of the American School of Classical Studies at Athens. 1888/89. Archeological Institute of America. Cambridge: John Wilson and son. University Press, 1889. 53 p.
7. Ferguson W. S. The Priests of Asklepios. A New Method of Dating Athenian Archons. *Classical Philology*. 1906. Vol. 1. № 5. P. 131–173.
8. First, Second and Third Annual Reports of the Managing Committee of the American School of Classical Studies at Athens. 1881–1884. Archeological Institute of America. Cambridge: John Wilson and son. University Press, 1886. 30 p.
9. Fourteenth Annual Report of the Managing Committee of the American School of Classical Studies at Athens. 1894/95. Archeological Institute of America. Cambridge: John Wilson and son. University Press, 1895. 90 p.
10. Fourth Annual Report of the Managing Committee of the American School of Classical Studies at Athens. 1884/85. Archeological Institute of America. Cambridge: John Wilson and son. University Press, 1885. 30 p.
11. Fowler W. W. Dyer's Studies of the Gods in Greece. *The Classical Review*. 1891. Vol. 5. № 10. P. 470–473. Review of the book: Dyer L. Studies of the Gods in Greece at certain Sanctuaries recently excavated. New York, 1891. 457 p.
12. Guedeman A. Augustus Chapman Merriam. *The Classical Review*. 1895. Vol. 9. № 3. P. 189–191.
13. Harrison J. E. Mythology & Monuments of Ancient Athens. New York: Macmillan and Co., 1890. 635 p.
14. Harrison. J. E. A. Walton on the Cult of Asklepios. *The Classical Review*. 1895. Vol. 9. № 2. P. 138. Review of the book: Walton A. The Cult of Asklepios. New York: Gynn & Company, 1894. 136 p.
15. Mariani L. Cretan Expedition VII. Statue of an Aselepiad from Gortyna. *American Journal of Archeology*. 1897. Vol. 1. № 3. P. 279–285.
16. Merriam Au. Ch. Aesculapia as Revealed by Inscriptions. *Gaillard's Medical Journal*. 1885. Vol. XL. № 3. P. 356–375.
17. Nugent T., Storer H. R. Medical Medals. *American Journal of Numismatics, and Bulletin of the American Numismatic and Archaeological Society*. 1887. Vol. 22. № 2. P. 39–40.
18. Walton A. The Cult of Asklepios. New York: Gynn & Company, 1894. 136 p.